

Európai egyházak és börtönlelkészek a fogvatartottak emberi méltóságáért

Jövőbemutató tervek a bécsi nemzetközi kongresszuson

A bécsi Protestáns Akadémia, a Börtönlelkészek Nemzetközi Szervezete (a továbbiakban: IPCA) és az osztrák Igazságügyi Minisztérium közös szervezésében 2009. szeptember 21-25. között – „Emberkép a büntetőjogban” címmel – nemzetközi börtönlelkész kongresszust tartottak Bécsben. Az ünnepélyes megnyitóra az Igazságügyi Minisztériumban, az 1710. és 1712. között a magyar császári-királyi testőrség számára épült palota magyar főnemesi családok egészalakos festményeivel „körülállt” dísztermében került sor. Az osztrák igazságügy-miniszter képviselőjeként dr. Franz Plöchl főügyész, az igazságügyi tárca Büntető- és Kegyelmi Ügyek Osztályának vezetője köszöntötte a tanácskozás résztvevőit. A konferencia fő szervezője és koordinátora, dr. Matthias Geist evangélikus börtönlelkész üdvözlő beszédében örömének adott hangot amiatt, hogy a börtönlelkészi szolgálat 1961 óta jogszerűen is „a helyén van” az osztrák büntetés-végrehajtásban, s minden felekezettel, valamint a zsidó és a muszlim közösséggel együtt végzi a fogvatartottak lelki gondozását a 28 osztrák büntetés-végrehajtási intézetben.

A kongresszust köszöntötte dr. Michael Bünker osztrák evangélikus, és dr. Franz Scharl katolikus püspök is. A katolikus börtönlelkészek nemzetközi bizottságának, az ICCPPC-nek a köszöntőjét az elnök nevében M. Pieczkowski bécsi katolikus börtönlelkész tolmácsolta. Az IPCA európai ágának nevében a Folytatólagos Bizottság elnöke, Wim Timmer holland lelkész szólt az egybegyűltekhöz. Még a megnyitó estéjén tartotta meg nagyszabású teológiai előadását dr. Ulrich H. J. Körtner grazi protestáns rendszeres teológiai professzor „Szükség van-e büntetésre? Emberkép és büntetőjog teológiai szempontból” címmel.

A többnapos tanácskozás témakörei a következők voltak: kockázatmenedzselés és keresztyén etika; szubkultúrák a börtönrendszerben; konfliktusok és igazságosság teológiai perspektívából; büntető társadalom – a társadalom büntetése; a társadalom és a fogvatartottak, illetve hozzátartozóik jogai; emberkép és emberi jogok – a büntetés-végrehajtás ellenőrzése; a szabadság mint emberi jog – lehetséges-e börtön nélküli társadalom?. Az előadók Angliából, Ausztriából, Belgiumból, Dániából és Németországból érkeztek.

Néhány előadás fő gondolatát röviden tekintsük át.

Tobias Müller-Monning hesseni protestáns teológus és szociológus „Kockázatmenedzselés és keresztyén etika” című előadásában beszámolt a Németországban két éve működő együttműködési hálózatról, ami a rendőrséget, az ügyészséget és a büntetés-végrehajtást kapcsolja össze a bűnelkövetők szabadulás utáni visszaesési kockázatának csökkentése érdekében. A szabadlábra helyezés előtt már hat hónappal megkezdődnek a kockázat-elemzések, pszichológusok, nevelők, lelkészek bevonásával. Az előadó rámutatott, hogy az

ilyen megelőzési technika viszont magával hozza az emberi személyiség és élet „bio-politikai” szemléletét, aminek nagy veszélye, hogy az embert pusztá testként, ellenőrizendő objektumként szemléli és „kezei”. Ez a kontroll a személyiség elfogadhatatlan redukcióját jelenti, amelyben az emberek elveszíthetik értéküket, méltóságukat, és a gazdasági kalkuláció tárgyává válnak. Ez mind a keresztyén, mind a humanista emberkép szempontjából elfogadhatatlan.

A belga protestáns lelkész, *Christian Bultinck* a *konfliktusok és az igazságosság teológiai összefüggésének* témaköréről fejtette ki gondolatait. Az Ó- és Újszövetség büntetési utalásait vizsgálta, s rámutatott, hogy a bűnelkövetők milyen sokszor váltak egy-egy bibliai igehely témájává. A jézusi példázatokban paráznál, gonosztevők, csálók, gyilkosok, korrupt bírák állnak előttünk, s végül maga Jézus is bűnelkövetőként fejezi be életét. A színt kiegészítik a korabeli bíróságok: a Szanhedrin, a római ítélőszék, a heródesi bíróság, a jeruzsálemi templomrendőrség. A páli levelekben tükröződő jogrendben a jogok és a kötelességek egyensúlya és harmonizálása áll előttünk. A bibliai cedaka, igazság-, illetve jogszolgáltatás magában foglalja a shalomot, a teljes harmónia helyreállítását Isten-ember, ember-ember, önmagunk és a természet viszonylatában. Az előadó ismételten visszatért ehhez a gondolathoz: a páli, újszövetségi igazságszolgáltatás nem büntető-retributív, hanem helyreállító, gyógyító jellegű. Ez ma is figyelmezteti a keresztyéneket és az egyházakat: tiltakozzanak minden olyan büntetőjogi gyakorlat ellen, ami csak a megtorlásra, a büntetésre, az egyén megalázására koncentrál. A resztoratív igazságosság és igazságszolgáltatás nem csak az elkövetőt, hanem az áldozatot és magát a társadalmat is a helyreállítás, a változás és megbékélés irányába segíti.

Jørgen Rasmussen dán teológus, az Európa Tanács *Kínzás*, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetések megelőzésére létrehozott Európai Bizottsága, a CPT tagja – maga is börtönlelkész – az *„Emberképek és emberi jog – a büntetés-végrehajtás ellenőrzése”* gondolkörben fejtette ki tapasztalatait. Véleménye szerint a modern demokráciák alkotmányaiban mindhiába keresünk emberképet. A modern jogállam ugyanis különböző emberképekkel élő polgárok nagy konglomerátuma. A keresztyénségnek viszont volt és van emberképe, ennek minden vonása leolvasható a testet öltött Isten, Jézus Krisztus személyiségéről. A keresztyén emberkép elemei: Isten-, és emberszeretet, az együttérés és a segítségnyújtás emberképe, valamint az áldozathozatal emberképe. A büntetőjog – *Rasmussen* véleménye szerint – nem veszi kellően tekintetbe az embert, hanem tárgya csak a bűnelkövető. Már ez a szemlélet, a vádlott pozíciójába szorítás, az emberi méltóság elvesztésével jár. Ezt csak fokozzák a médiák, amelyek igen sokszor és durván még az utolsó emberi vonástól is megfosztják a vádlottat. És az emberi méltóságtól történő megfosztás gyakran folytatódik a zárkában, a börtönben is. Európai börtöntapasztalatai nyomán így fogalmazott az előadó: „Igazából a felebaráti szeretet és az emberi jogok testvérei egymásnak. És ennek ma tudatosulnia kellene mindenkinben!”. A CPT fel-

adata a keresztyén és a humanista emberkép alapján, hogy felmutassa és szorgalmazza: a fogvatartottak sem emberi méltóságukat, sem emberségüket nem veszítették el, amelyeket minden eszközzel óvni és ápolni kell, éppen a társadalom jól felfogott érdekében! Ehhez a börtönökben meglévő személyzetet, illetve struktúrákat magas szinten szükséges működtetni.

Dr. Matthias Geist protestáns börtönlelkész, a konferencia szervezője a zárónapon hétpontos javaslatcsomagot terjesztett elő. Kifejtette: az osztrák büntetőjogból hiányoznak a jövőbe mutató víziók, de a civil társadalomban és az egyházakban van annyi bátorság, kezdeményezés és felelősség, hogy a túlságosan egyoldalú, megtorló, restriktív büntetőjoggal szemben követeljék a helyreállító igazságszolgáltatás gyakorlatát mind az ítélezésben, mind a büntetés-végrehajtásban. A már idejétmúlt, a tegnapot, sőt a történelmi tegnapelőttöt konzerváló bosszúgondolattól is motivált gondolkodásnak lejárt az ideje – hangsúlyozta. A keresztyén emberkép az embert nem áruként, nem eszközként, tárgyként, hanem szabad személyiségként szemléli, aki felelős tetteiért, képes az önálló életvezetésre, és van jövőképe. A büntetés-végrehajtás totális rendszere és intézménye (még) nem egyeztethető össze sem a keresztyén ember-, és világképpel, de a korszerű, gazdaságos és humánus büntetés-végrehajtás koncepciójával sem. Sokkal nagyobb hangsúlyt kell helyezni a gondozásra, a nevelésre, a látogatási rendszer kibővítésére, az értelmes foglalkoztatásra és képzésre, ami minden fogvatartottnak alapjoga. Ehhez korszerű börtönök kialakítása szükséges, ezzel párhuzamosan nagyobb teret kell biztosítani az elektromos lábbilincs alkalmazásának is. Az előadó fontos javaslata volt, s ezzel valamennyi résztvevő a maga hazája tekintetében is teljes egyetértését fejezte ki, egy olyan kutatóintézet létrehozása, ami a büntetőjoggal összefüggő etikai kérdésekkel és gyakorlattal behatóan foglalkozik, s a börtönrendszerrel összefüggő etikai problémák állandó vitafórumát képezné. Ez az intézet egyházi és büntetés-végrehajtási együttműködéssel fenntartott közös szerveződés lehetne.

Az osztrák és a nemzetközi sajtó figyelmét is felkeltő kongresszus több előadása és felszólalása kiemelte a megbékélés és a gyógyulás, az egyéni és társadalmi helyreállítás és jóvátétel fontosságát. Ezért a resztoratív, helyreállító igazságszolgáltatásért dolgozik jó ideje az IPCA, s mint ökumenikus börtönlelkész világszervezet elkötelezetten emeli fel szavát a minden embert megillető emberi méltóságért és igazságosságért nem csak Európában, hanem minden kontinensen, és kapcsolatai révén a legkülönbébb nemzetközi, illetve világszervezeteknél.

Ez a nemzetközi konferencia emlékeztetett arra is, hogy milyen szükséges és fontos, s minden bizonnyal hasznos is az Európai Unión belül a földrajzilag egymáshoz közeli, s így a rájuk bízottak problémavilágát illetően hasonló helyzetben lévő börtönlelkészi szolgálatok – és természetesen az őket alkalmazó büntetés-végrehajtási intézményrendszerek – közötti információcsere, együttműködés, rendszeres szakmai konzultáció. Mind az osztrák fél, mind a

magyar résztvevő kifejezte elkötelezettségét – az illetékes hazai állami és egyházi szintek kollegiális közreműködésével – a két éve megkezdett osztrák-magyar kétoldalú börtönlelkészi együttműködés további ápolására és elmélyítésére. Ennek sajátos szintje lehet abban az intézetben vállalt magyar részvétel, amely a büntetőjoggal és büntetés-végrehajtással kapcsolatos etikai kérdéseket kívánja majd feldolgozni.

A Folytatólagos Bizottság megtárgyalta annak lehetőségét, hogy a következő európai IPCA találkozóra 2012-ben Romániában, a román ortodox egyház szervezésében kerüljön sor. Az ülésen a magyar protestáns börtönlelkészi szolgálatokat e sorok írója, a Pálhalmi Országos Bv. Intézet református börtönlelkésze, az IPCA és az osztrák Igazságügyi Minisztérium meghívottjaként képviselte.

Békefy Lajos